

CONFERENTIE

NA DE PEILING **NEDERLANDS**

NEDERLANDS IN DE **DERDE GRAAD ASO - KSO - TSO**
VAN HET **SECUNDAIR ONDERWIJS** (2010)

Voorwoord

De Vlaamse overheid organiseert jaarlijks peilingen in het leerplichtonderwijs. Deze peilingen onderzoeken in welke mate scholen erin slagen om de eindtermen of ontwikkelingsdoelen te realiseren bij hun leerlingen. Er wordt ook nagegaan of scholen hierin sterk van elkaar verschillen. Dat levert belangrijke beleidsinformatie op waaruit zowel de scholen als de overheid kunnen leren.

Omdat de peilingsresultaten een goede aanzet vormen voor een discussie over onderwijskwaliteit en over eventueel gewenste veranderingen, wordt er sinds 2007 telkens na de bekendmaking van de resultaten een open conferentie georganiseerd. In februari 2012 vond een conferentie plaats naar aanleiding van de peiling Nederlands in de derde graad aso, kso en tso van het secundair onderwijs (2010). Het bso ontbreekt in deze peiling omdat de eindtermen daar sterk verschillen van de aso-kso-tso-eindtermen. In het schooljaar 2012-2013 is een peiling project algemene vakken gepland in de derde graad bso. In die peiling wordt o.a. de beheersing van eindtermen over functionele taalvaardigheid Nederlands en functionele informatieverwerking en –verwerking getoetst.

Het is belangrijk dat de discussie gevoerd wordt met vertegenwoordigers uit alle onderwijsgeledingen. Daarom kregen alle scholen, pedagogische begeleidings-diensten, de onderwijsinspectie, lerarenopleidingen, ontwerpers van leermiddelen, academici en organisaties die rechtstreeks en onrechtstreeks bij onderwijs betrokken zijn een uitnodiging om deel te nemen aan de conferentie.

Na de bekendmaking van de resultaten gaf ik AKOV de opdracht om een opvolgingstraject op te starten. Deze brochure bevat de voorstelling van de conferentie, de tekst van de toespraak die mijn raadgever in mijn naam hield en de aanbevelingen die AKOV formuleerde voor het hele onderwijsveld. Tijdens de conferentie werd zowel aandacht besteed aan het school vak Nederlands als aan Nederlands als instructietaal en communicatiemiddel in alle vakken.

De peiling naar maatschappelijke taalvaardigheid Nederlands op het einde van het secundair onderwijs is de eerste in zijn soort. Ze vormt een belangrijke bron van wetenschappelijke informatie waarop beleid kan worden gebouwd van in de klas tot bij de overheid. Ik hoop dat iedereen deze aanbevelingen ernstig overweegt en bereid is om over te gaan tot verbeteracties. Kwaliteitsverbetering in het onderwijs is een continu proces dat pas echt slaagt als verschillende actoren een bijdrage leveren in de richting van een gezamenlijk doel.

Pascal Smet

Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel

Bekijk de digitale versie op:

<http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen>

<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties>

Voorwoord	1
Inleiding	4
Openingstoespraak op de conferentie	6

» Eindtermen Nederlands	6
» Peilingsresultaten	6
» Inzetten op taalachterstand	8
» Het belang van Standaardnederlands	9
» De Nederlandse Taalunie	10
» De leerlingen	10
» Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands	11

DE CONFERENTIE 13

1. De presentaties	13
2. De gespreksgroepen	14
3. Algemene commentaren	15

DE AANBEVELINGEN 19

1. Eindtermen	19
2. Leerplannen	21
3. Leermiddelen	22
4. Didactische aanpak	24
5. Lerarenopleiding	27
6. Begeleiding en navorming	29
7. Schoolbeleid	31
8. Overheidsbeleid	33
9. Ondersteuning van specifieke doelgroepen	35
10. Inspectie	36
11. Wetenschappelijk onderzoek	37

Inleiding

Op het einde van de jaren '90 werden na een maatschappelijk debat de eindtermen en ontwikkelingsdoelen geïntroduceerd in het basisonderwijs en in de eerste graad van het secundair onderwijs. Na de eeuwwisseling volgden de 2de en 3de graad secundair onderwijs. Deze eindtermen en ontwikkelingsdoelen omschrijven het minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die noodzakelijk en wenselijk zijn voor onze leerlingen.

Bereiken onze leerlingen nu deze eindtermen of ontwikkelingsdoelen? Slagen scholen in hun maatschappelijke opdracht? Zijn sommige eindtermen of ontwikkelingsdoelen te hoog gegrepen voor onze leerlingen of zijn ze aan herziening toe? Om dergelijke vragen betrouwbaar en objectief te beantwoorden, heeft de overheid in het Vlaamse onderwijs het systeem van periodieke peilingsonderzoeken ingevoerd.

Een peiling is een grootschalige afname van wetenschappelijk onderbouwde toetsen bij een representatieve steekproef van scholen en leerlingen. Peilingen onderzoeken in welke mate leerlingen bepaalde eindtermen of ontwikkelingsdoelen hebben bereikt. De resultaten van dergelijke peilingen kunnen gebruikt worden om de kwaliteit van het onderwijs kenbaar te maken, te bewaken of te verbeteren. Om het debat over deze resultaten zo helder en ruim mogelijk te voeren, volgen we een stapsgewijze aanpak.

Alles begint uiteraard bij de peiling zelf. Die vindt plaats in de scholen op het einde van het lager onderwijs of van een graad in het secundair onderwijs. Zes maanden later bezorgen de onderzoekers de resultaten aan de minister. Daarover organiseert de minister, als tweede stap, een colloquium waarop de resultaten worden vrijgegeven. Hij laat ook een brochure maken die ruim wordt verspreid. Daarna organiseert hij een brede consultatiefase bij verschillende partners: pedagogische begeleidingsdiensten, lerarenopleiders, nascholers, inspecteurs, directieleden, leerlingen, ouders, sociale partners, uitgevers, academici en vooral leraren. De minister wil immers vernemen wat al die partners vinden van de resultaten. De conferentie is een vierde stap in het proces. Het is het moment waarop alle partners met elkaar in gesprek gaan over de verzamelde informatie. De doelstellingen zijn duidelijk: zoeken naar verklaringen voor de resultaten en een breed draagvlak ontwikkelen om de vastgestelde problemen aan te pakken, om de kwaliteit te verbeteren, om aspiraties bij te stellen ...

De resultaten van de peiling Nederlands vindt u in de publicatie 'Peiling Nederlands in de derde graad algemeen, technisch en kunstsecundair onderwijs'. Die resultaten van deze peiling zijn niet even bemoedigend voor de drie getoetste onderwijsvormen aso, kso en tso. Vooral het verschil in prestaties tussen sommige leerlingengroepen uit het technisch onderwijs is opvallend. De minister gaf daarom aan het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming (AKOV) de opdracht tot een conferentie over mogelijke oorzaken van en verklaringen voor de peilingsresultaten. Samen met verschillende onderwijspartners werd gezocht naar relevante invalshoeken. Op die manier ontstond een conferentiebundel waarin meerdere partners hun bevindingen en visies geven.

Die bundel vormde de basis voor de conferentie "Maatschappelijke taalvaardigheid in duet" van 8 februari 2012. De invalshoeken zijn relevant voor Nederlands als vak en voor Nederlands als communicatiemiddel en instructietaal. De doelgroep van de conferentie werd zo verruimd: zowel deskundigen Nederlands als andere vakken werden uitgenodigd. Het woord 'duet' in de titel slaat op dat uitgangspunt: elk vanuit hun eigen vakexpertise schreven meerdere duo's samen een tekst. Verscheidene onder hen stelden in een gezamenlijke presentatie hun bijdrage voor tijdens de conferentie. Die presentaties leverden de deelnemers aan de conferentie inspiratie voor het debat dat in de namiddag plaatsvond. AKOV volgde het debat en formuleerde nadien aanbevelingen.

Het belangrijkste luik van deze brochure vormen die aanbevelingen: aanbevelingen over wat er kan gebeuren om de vastgestelde problemen te verhelpen, aanbevelingen aan de minister maar ook aanbevelingen aan alle partners. Met deze brochure worden ze ruim verspreid.

Alle informatie over deze en andere peilingen, de resultaten, de reacties uit de consultaties, de conferentiebundels en ook deze brochure vindt u integraal op de website van het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming: www.ond.vlaanderen.be/curriculum/peilingen/secundair-onderwijs/peilingen/nederlands-derde-graad-aso-tso-kso.htm

Openingstoespraak op de conferentie

GEHOUDEN IN NAAM VAN MINISTER SMET

Geachte aanwezigen

EINDTERMEN NEDERLANDS

Misschien zult u wat verbaasd zijn, maar wat u en zelfs ik hier vandaag doen valt onder de eindtermen Nederlands.

Op dit ogenblik luistert u naar mij. Volgens de eindtermen Nederlands kunt u dat op drie niveaus doen. Als u alles in u opneemt zoals ik het vertel, luistert u op 'beschrijvend niveau' – of u moet uw oren afsluiten -. Maar ik hoop wel dat u luistert op structurerend en beoordelend niveau. U structureert zelf als u de uitspraken die ik doe of de onderwerpen die ik aansnijdt met elkaar verbindt. Mijn bedoeling is echter eerst en vooral dat u nadenkt over wat ik zeg, dat u zich afvraagt of u en ik dezelfde mening delen. Daarvoor maakt u o.a. gebruik van uw ervaring en uw kennis van het onderwijs. Dan luistert u beoordelend. Straks zal u waarschijnlijk ook wat de andere sprekers u te vertellen hebben in uw conclusies betrekken.

In enkele woorden heb ik u zo een voorbeeld gegeven van de eindtermen Nederlands en hoe ze zijn opgebouwd. Zo komen we ook bij de resultaten van de grootschalige peiling Nederlands op het einde van de derde graad aso-kso-tso die werd afgenomen in mei 2010. Juist over die drie niveaus: beschrijvend, structurerend en beoordelend, is veel te doen.

PEILINGSRESULTATEN

Op het eerste gezicht zijn die resultaten behoorlijk voor kso en tso, en zijn ze goed voor aso. Maar als je bedenkt dat het gaat om minimumdoelen en, tussen haakjes, 'slechts' om maatschappelijke taalvaardigheid, dan is er ook reden tot enige bezorgdheid. Het gaat dan over het lezen en beluisteren van teksten uit kranten en tijdschriften, over informatiebrochures en reclame, over contracten ook. Het gaat niet over de competenties die nodig zijn voor de instap in het hoger onderwijs.

In kso haalt één leerling op 4 de eindtermen niet, in tso is dat 30%. Voor lezen is het in bepaalde groepen van tso bijna de helft die de eindtermen niet bereikt. Dat is teveel! En als je bedenkt dat over de hele schoolloopbaan van de leerlingen dezelfde pijnpunten terugkomen, dan klopt er iets niet. AKOV, het Agentschap voor Kwaliteitszorg en Vorming, zal u dat zo meteen duidelijk maken: het structureren en beoordelen van tekstmateriaal, is blijkbaar voor alle leeftijden en onderwijsvormen moeilijker of zelfs een struikelblok.

Nederlands mag nochtans geen struikelblok zijn in onze scholen. Het moet een startblok zijn voor de kleuter, het lagere schoolkind en de leerlingen in het secundair onderwijs voor alle leergebieden en alle vakken. Net zoals het bij de overstap naar het hoger onderwijs, een startblok moet zijn.

Voor de leerlingen die na het secundair onderwijs in de arbeidsmarkt stappen, is het dan gedaan. Zij krijgen geen Nederlandse les meer, zij moeten op 18 jaar voldoende taalvaardig zijn om te kunnen functioneren en participeren als een volwassene in de maatschappij. Dat is een grote verantwoordelijkheid voor al wie hun lesgeeft.

Daarom wens ik uitdrukkelijk iedereen die hier aanwezig is en deelneemt aan dit kwaliteitsdebat, te bedanken. In het bijzonder diegenen voor wie Nederlands niet hun vak is. Sommigen onder u nemen straks ook het woord. U maakt met zijn allen door uw aanwezigheid mijn talennota al tot een realiteit.

Ik citeer uit mijn concepttalennota (p.28):

‘Taal, leren en denken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden... Taalontwikkeling realiseer je niet alleen door taalvakken, maar door alle vakken met de Nederlandse taal te doordrenken. Er wordt tegelijkertijd aan de onderwijsdoelen van het vak of leergebied en aan de talige doelen gewerkt. Dat vraagt inspanningen van alle leden van het schoolteam, ook van diegenen die zichzelf niet zo “talig” vinden. Een school moet, in alle lokalen en in alle vakken, een krachtige, interactieve taalomgeving worden. Dat vraagt voor een aantal leraren een nieuw denkkader en een nieuw handelingskader.’

INZETTEN OP TAALACHTERSTAND

Het Nederlands is in Vlaanderen de officiële taal en het is de taal die ons in de grote verscheidenheid aan thuistalen verbindt. Het is ook de taal waarin onderwijs en opleiding verlopen. Gebrek aan kennis van het Nederlands beïnvloedt de studieresultaten en tewerkstellingskansen in negatieve zin.

Een grote meerderheid van de leerlingen spreekt thuis Nederlands, of althans een variëteit ervan. Dat betekent echter niet dat die leerlingen automatisch de besten van de klas zijn voor taalbeheersing Nederlands. Zij kunnen zelf taalzwak zijn of in een gezin leven waarin weinig verteld, gesproken of gelezen wordt. Het kan zijn dat ze thuis een dialect spreken met een eigen uitspraak, woordenschat en zinsbouw. Dat geldt ook voor de leerlingen met een andere thuistaal. Zij spreken Nederlands als tweede taal, in Brussel vaak als derde taal. Maar ook zij kunnen taalzwak zijn, een dialect spreken thuis of uit een gezin komen waarin niet gelezen wordt.

Uit meerdere studies blijkt dat taalachterstand in het Nederlands of in een andere thuistaal sterk samenhangt met de sociaal-economische situatie van het gezin. Daar moeten we op de eerste plaats blijven op inzetten.

Maar dat neemt niet weg dat de taalachterstand een factor op zichzelf is die mee verantwoordelijk is voor schoolse mislukkingen. Dat moet in het onderwijs worden aangepakt. Daarover debatteert u vandaag. Het gaat vandaag over de eindtermen en het vak Nederlands. Het gaat over talenbeleid en taal in alle vakken. Of en hoe kan dat het verschil maken? Hoe kunnen de nieuwe eindtermen Nederlands voor taalbeschouwing die vanaf 2014 ingaan, daar een rol in spelen? Acht u een bijstelling van de eindtermen Nederlands wel of niet noodzakelijk? Welke mogelijkheden bieden adaptief onderwijs en de flexibiliseringsmaatregelen? Hoe kan de talige diversiteit gerespecteerd en ingezet worden?

Ik kijk uit naar uw aanbevelingen die interessant kunnen zijn voor de concrete uitwerking van mijn talennota en voor de bespreking van de hervorming secundair onderwijs.

HET BELANG VAN STANDAARDNEDERLANDS

De almaar groeiende mobiliteit en internationalisering, de explosie aan thuistalen in Vlaanderen en Brussel, en de noodzaak van een leven lang leren in de kennismaatschappij, versterken het belang van het Standaardnederlands als communicatiemiddel. Het kan niet dat er les wordt gegeven in een dialect of een zeer plaatselijk getinte taal. Wie vanuit Antwerpen hoger onderwijs of een beroepsopleiding in Brugge of Hasselt volgt, wie als jongere naar een specifieke technische of topsportschool in een andere provincie gaat, wie de bus of de trein neemt, wie als buitenlander in België komt wonen heeft nood aan een gemeenschappelijke taal, aan Standaardnederlands. Voor vele kinderen en jongeren, zowel Nederlandstalige als meertalige is de school de belangrijkste context waarin ze het Standaardnederlands kunnen leren en oefenen.

Schooltaal vraagt altijd een zekere aanpassing, ook als je thuis Standaardnederlands spreekt. Schooltaal kan dus op zich een drempel betekenen – daar gaat het vandaag ook over. Elke leraar van elk vak moet zich daarvan bewust zijn en er rekening mee houden. Maar de drempel wordt wel lager als de leerlingen al vertrouwd zijn met de standaardtaal. Schooltaal bevat immers veel gewone woorden die we elke dag gebruiken, veel omgangstaal dus. Het spreekt voor zich dat het gemakkelijker wordt om de les te volgen, om het vakgebonden taalgebruik van de leraar te verstaan als je de standaardtaal al kent.

De problematiek van het Brusselse Nederlandstalige onderwijs is hier hét voorbeeld van. Leerlingen spreken een variëteit van het Frans en/of van hun thuistaal onder elkaar en op straat, in hun vrije tijd. Ze lezen en beluisteren die taal of talen in de media. Het Nederlands is er teveel beperkt tot de taal die de leraar hanteert. Laat om te beginnen het Nederlands van elke leraar dan een rijk, verzorgd en algemeen verstaanbaar Nederlands zijn. Net als voor alle talen geldt ook voor het Nederlands van de leraar en van de leerling, dat wie het veel spreekt, het vloeiend en natuurlijk doet.

Vele leerlingen hebben enkel op school de kans om het Standaardnederlands te ontwikkelen. In hun onderwijsactiviteiten en ook daarbuiten moeten leraren daartoe bijdragen. Dat kan en moet uiteraard samengaan met een houding van respect voor alle thuistalen. Leren aanvoelen wanneer en hoe je tegen wie spreekt, hoort daar ook bij.

DE NEDERLANDSE TAALUNIE

De Nederlandse Taalunie is een beleidsorganisatie waarin Vlaanderen, Nederland en ook Suriname samenwerken. Een van hun projecten gaat over het Nederlands en het beroepsgerichte onderwijs in Vlaanderen en Nederland. Voor Vlaanderen zijn dat een aantal studierichtingen uit het tso en het bso. De NTU wil in kaart brengen in hoeverre toekomstige leraren worden voorbereid op het omgaan met groepen leerlingen die gemiddeld genomen meer moeite hebben met het Nederlands. De initiële lerarenopleiding en de zij-instroom uit de beroepspraktijk worden daarbij betrokken. Er wordt zowel gekeken naar de taalvaardigheid van de leraren zelf als naar het didactisch handelen. Daartoe worden curricula van lerarenopleidingen in Vlaanderen en in Nederland onderzocht. Wij zullen dat onderzoek van nabij opvolgen.

De NTU blijft ook zelf niet bij de pakken zitten en lanceerde een jongerenwebsite 'De wereld van de Nederlandse taal'. Als Vlaams minister van Jeugd ben ik zeer verheugd met het jaarthema "Taal en media" waarin bijzondere aandacht wordt gevraagd voor taal, taalgebruik, taalscholing en taalbeleid in de media. Ik heet de vertegenwoordiger van de Nederlandse Taalunie dan ook van harte welkom op deze conferentie.

DE LEERLINGEN

Welkom ook aan de leerlingen. Het is vandaag woensdag en zij zijn hier op hun vrije woensdagmiddag. Dat is vrijwilligerswerk in de zuivere betekenis van het woord. Als minister van Onderwijs en Vorming en als minister van Jeugd geloof ik sterk in de betrokkenheid van de jeugd. Jullie zijn de 21ste eeuw. Jullie leven in de wereld van de media en de immer groeiende mobiliteit. Jullie zullen heel je leven lang voor nieuwe uitdagingen staan op het vlak van kennis en vaardigheden. Daarom beluisteren we graag wat jullie over het Nederlands als vak en als communicatiemiddel in het debat brengen.

ADVIESLIJST TAALBESCHOUWELIJKE TERMEN NEDERLANDS

In april zal het drie jaar geleden zijn dat de Advieslijst taalbeschouwelijke termen Nederlands werd gepubliceerd en ter beschikking gesteld van het onderwijs. Voor taalcompetentie-ontwikkeling is kunnen reflecteren essentieel. Deze lijst biedt daartoe voor het Nederlands een hulpmiddel. Het is een instrument dat in alle scholen gelijkvormigheid én eenduidigheid in de gehanteerde termen mogelijk maakt. Dat vergemakkelijkt het leren over de verschillende talen, studie jaren en onderwijsvormen, en zeker over de scholen heen.

Het gaat, zoals de naam het zegt, om een advieslijst. De Vlaamse overheid biedt het ruime onderwijsveld deze lijst aan. Taalbeschouwingsonderwijs kan zijn doel maar bereiken als de leraren zelf beschikken over de nodige taalkundige en taaldidactische achtergrondkennis. Deze lijst kan ertoe bijdragen dat de toekomstige leraren al tijdens hun opleiding met dezelfde termen vertrouwd raken, waar ze die opleiding ook volgen. Leerplanmakers, nascholers en leermiddelenontwikkelaars hoeven zelf geen onderzoek meer te doen naar de 'beste termen'. Zij kunnen zich vanuit hun deskundigheid onmiddellijk afvragen welke termen eventueel wel, en welke zeker niet voor leerlingen bedoeld kunnen zijn. Aan de leraren en lerarenteams vraag ik uitdrukkelijk spaarzaam met deze lijst om te gaan. De leerlingen hoeven lang niet alle termen van de lijst te kennen of te kunnen gebruiken. Een klein aantal van de voorgestelde termen maakt deel uit van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Het is in geen geval de bedoeling levensvreemde klassieke grammaticalesen te promoten, wel om de kwaliteit van het taalonderwijs te optimaliseren.

Na drie jaar zijn de eerste ervaringen en de kinderziektes voorbij. AKOV heeft in samenwerking met gebruikers en onder de wetenschappelijke begeleiding van professor Frans Daems, de advieslijst lichtjes bijgesteld. Er wijzigt niets aan de opzet, het doelpubliek of de visie op taalbeschouwing. Ik raad u aan om de uitgangspunten erop na te lezen voor u de lijst raadpleegt of gebruikt. Enkel zo zal de lijst ten volle renderen.

De nieuwe versie van de lijst zal beschikbaar zijn op de website van AKOV.

LEESCULTUUR EN LEESPLEZIER

In internationale onderzoeken doen we het algemeen gesproken goed: het Vlaamse onderwijs scoort beter dan gemiddeld. Dat moeten we zeker zo houden, maar het moet ook beter worden. Globaal genomen zijn er meer gelijkenissen dan verschillen tussen de internationale prestaties en de resultaten van de Vlaamse peilingen.

Uit deze Vlaamse peiling blijkt dat nog teveel leerlingen het minimum van de eindtermen Nederlands in het licht van maatschappelijke taalvaardigheid niet bereiken. Ik verwijs naar wat ik eerder zei: informatie structureren en beoordelen, lukt onvoldoende voor een vrij grote groep leerlingen.

Daar zijn heel wat leerlingen bij met een andere thuistaal dan Nederlands. Internationaal gezien scoort het Vlaamse onderwijs wat dat betreft wel slecht. Zij en ook leerlingen die thuis wel Nederlands spreken, leven vaak in een minder begoede of zwakkere sociale positie. We kunnen de achterstandspositie compenseren door in te zetten op een versterking van de leescultuur thuis: het aantal boeken dat leerlingen in huis hebben, heeft een sterker effect op de peilingsresultaten op het einde van de derde graad secundair onderwijs dan hun sociaal-economische achterstand.

Er is ook een sterke samenhang met leesplezier. Op dat vlak doen we het internationaal ook niet goed. Laten we met zijn allen op zoek gaan naar methoden om sociale achterstand en taalachterstand op te vangen door het versterken van de leescultuur en het leesplezier. Als minister van Onderwijs, Vorming en Jeugd wil ik daar ook in investeren. In de conceptnota cultuureducatie 'Groeien in cultuur' ga ik daarover een engagement aan met minister van Cultuur, Joke Schauvliege. We willen bijvoorbeeld een actieplan rond leesplezier dat nog in de stijgers staat, verder ontwikkelen.

Maar er zijn meerdere uitdagingen waar u en ik voor staan, waar we moeten aan werken. Luisteren naar elkaars mening om samen oplossingen te vinden, om samen taalgrenzen te verleggen, dat doet u vandaag. Ik wens u daar veel succes mee.

DE CONFERENTIE

1. DE PRESENTATIES

De peiling Nederlands in de derde graad aso, kso en tso ging over de vaardigheden lezen en luisteren. Er werd ook een praktische proef spreekvaardigheid afgenomen over solliciteren. Dat alles gebeurde in het licht van maatschappelijke taalvaardigheid.

De invalshoek van de conferentie was ruimer: Nederlands als vak én Nederlands als communicatiemiddel en instructietaal met nadrukkelijke aandacht voor de overgang naar het hoger onderwijs.

Daarom werd aan deskundigen Nederlands en deskundigen van andere vakken gevraagd in de voormiddag als duo het woord te nemen.

Achtereenvolgens werd het woord genomen door:

- » een onderwijsadviseur pedagoog en een onderwijsadviseur talen met een analyse waarin AKOV de peilingsresultaten plaatst naast resultaten van andere onderzoeken uit binnen- en buitenland
- » een lerarenopleider Nederlands met een leraar praktijkvakken hout over een didactiek voor gespreksvaardigheid en taalgericht vakonderwijs
- » een pedagogisch begeleider Nederlands met een collega begeleider land- en tuinbouw over afstemming tussen hun leerplannen
- » een pedagogisch begeleider secundair onderwijs met een collega begeleider nijverheidstechnische vakken over spreek- en gespreksvaardigheid in tso
- » een pedagogisch begeleider Nederlands met een collega begeleider humane wetenschappen en personenzorg over de rol van het vak Nederlands in humane wetenschappen
- » de Vlaamse scholierenkoepel over betrokkenheid van leerlingen door overleg, transparantie, motivering en feedback aan leraren
- » een inspecteur Nederlands en een inspecteur technische vakken over Nederlands als taal naast tekeningen, pictogrammen ed. als alternatieve talen

De toelichtingen die zij gaven worden uitgebreid beschreven in de conferentiebundel 'Maatschappelijke taalvaardigheid in duet'. Deze bundel werd nog verrijkt met enkele andere teksten door :

- » een medewerker van Canon Cultuurcel over het actieplan Leesplezier in de conceptnota 'Groeien in cultuur'
- » een taalcoördinator van een lerarenopleiding over stappen naar een geïntegreerd talenbeleid van secundaire scholen en hoger onderwijs
- » een medewerker van Klascement over de multimediale context van vandaag en het schoolvak Nederlands
- » een schooldirecteur die haar taalbeleid toelicht
- » een coördinator taal, taalbeleid en kso over de eigenheid van het kso als aanknopingspunt
- » een wetenschappelijk medewerker van het CT&O (KULeuven) over een project waarin een krachtige leeromgeving de (talige) kloof tussen het secundair onderwijs en het hoger onderwijs helpt overbruggen
- » een leerkracht wiskunde/nascholer over taalgericht vakonderwijs in haar vak
- » een gewestcoördinator neerlandistiek Orde van den Prince over instructiefilmpjes voor lerarenopleidingen over taalontwikkelen lesgeven

2. DE GESPREKSGROEPEN

In de namiddag voerden drie gespreksgroepen in wisselende volgorde geleide gesprekken over :

- » Nederlands als vak
- » Nederlands in andere vakken
- » Leerkansen voor alle leerlingen

Zij bereidden hun tussenkomst individueel voor aan de hand van een werkdocument dat de verschillende mogelijke topics aangaf: eindtermen, leerplannen, leermiddelen, didactische aanpak, lerarenopleiding, begeleiding en navorming, schoolbeleid, overheidsbeleid, ondersteuning van specifieke doelgroepen, inspectie en wetenschappelijk onderzoek.

Deze topics vormden de basis voor de formulering van de aanbevelingen.

3. ALGEMENE COMMENTAREN

De algemene commentaren zijn verscheiden en bevatten uiteenlopende, en soms ook tegengestelde meningen.

De meeste deelnemers beoordelen de conferentie positief. Van de deelnemers die inschreven als duo geven sommige vertegenwoordigers van andere vakken wel te kennen dat hun invalshoek nog te weinig aan bod kwam: hoe aan taalbeleid praktisch invulling geven op klasniveau? Sommigen verwachtten op de conferentie ook meer kant-en-klare oplossingen voor de problemen die ze ervaren op hun school of in hun klaspraktijk.

3.1 De sprekers

Dat ook de scholierenkoepel een stem in het kapittel kreeg en als spreker optrad, wordt algemeen geapprecieerd. In hun bijdrage riepen de leerlingen de leraren op tot meer overleg met de leerlingen over wat hen boeit, tot transparante doelen door meer uitleg en motivering over het waarom van bepaalde lesonderwerpen, tot meer realiteitsgebonden onderwijs, bijvoorbeeld meer stages.

De reacties op hun inbreng zijn overduidelijk positief, maar ze houden ook een reserve in. Enkele leraren stellen vanuit hun ervaring dat de voorgestelde aanpak niet leidt tot betere resultaten. Taal moet hip zijn, maar moet ook voorbereiden op het latere leven. De stem van de leerlingen leert ons volgens meerdere deelnemers vooral dat de passie van de leerkrachten ondersteund moet worden.

De visie van het laatste sprekersduo, de inspectie, wordt ruim geapprecieerd. Zij vroegen aandacht voor een verruiming van het begrip 'taal'. Leerlingen uit technische en kunstrichtingen mogen dan verbaal niet zo sterk staan, zij hebben aanleg voor en beheersen heel wat andere communicatievormen: technische tekeningen, artistieke realisaties ... Ook in de maatschappij worden boodschappen gebracht in de vorm van pictogrammen, beeldmateriaal, verkeersborden ... Een erkenning en appreciatie van deze vormen van communicatie kan leiden tot meer zelfvertrouwen bij de leerlingen, en zo tot algemeen betere prestaties.

3.2 De peilingsresultaten

Over de opdrachten in de peilingtoetsen wordt opgemerkt dat ze heel basic waren. Het is onrustwekkend dat leerlingen niet eens het onderscheid maken tussen een reclameboodschap en een informatieve tekst. Nog te veel leerlingen (en vooral tso-leerlingen) slagen hier niet in. Men vraagt zich wel af of die leerlingen ook volgens de vereisten van de arbeidsmarkt zwak presteren. Daarbij wordt opgemerkt dat de vakleerplannen in tso juist op die vereisten ingaan en inspelen. Peilingen gaan enkel over de basisvorming. Geven die dan een goed beeld?

Dat de pijnpunten in de resultaten dezelfde zijn als in het lager onderwijs, baart grote zorgen. We mogen niet te optimistisch met de peilingresultaten omgaan, vindt men. Zeker niet voor bepaalde optiegroepen uit het tso die zwak scoren. Het is ook niet omdat iemand 80% haalt op de eindtermen dat hij zonder problemen naar het hoger onderwijs kan. Het zijn en blijven slechts minimumdoelen.

3.3 Het thema Nederlands als vak

Deskundigen Nederlands vragen aandacht voor Nederlands als vak: taal is en blijft ook een doel en een kernvak op zich. Functionaliteit en samenwerking met andere vakken is belangrijk, maar Nederlands mag niet beperkt zijn tot steunvak voor Nederlands als instructietaal. Sommigen motiveren dat met een verwijzing naar vroeger: taalbeschouwing en literatuur waren op zichzelf vanzelfsprekende en volwaardige doelen, nu is dat niet meer het geval. Zeker voor zwakkere leerlingen en leerlingen met een andere thuistaal bieden die zeker een steun voor de ontwikkeling van de vaardigheden.

Een valorisering van het vak kan maar waardevol zijn indien daartoe aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Een verhoging van het aantal uren Nederlands in kso- en tso-studierichtingen (met nu slechts 2 uur per week), wordt als een absolute noodzaak ervaren. Lesgroepen voor Nederlands en andere algemene vakken worden vaak samengesteld uit uiteenlopende studierichtingen. Dat bemoeilijkt een behoeftegerichte aanpak, en het brengt onrust met zich mee tijdens de les. Kleinere klasgroepen bieden meer kansen tot effectieve interactie met en tussen de leerlingen, tot projectonderwijs.

3.4 Het thema Nederlands in andere vakken

Zowat alle deelnemers zijn ervan overtuigd dat er een relatie is tussen de andere vakken en Nederlands, dat die relatie de schoolresultaten beïnvloedt en dat er werk aan de winkel is. Maar net zo goed leeft er onzekerheid over de aanpak, de middelen, de mogelijkheden, de resultaten. Enerzijds is er bezorgdheid over het feit dat er al veel gebeurt in de scholen, maar dat het rendement van de inspanningen vaak uitblijft. Ook in de peiling werd geen significante samenhang gevonden tussen de resultaten en het talenbeleid. Anderzijds wordt met allerlei suggesties een pleidooi gehouden voor meer en beter talenbeleid op alle niveaus in het onderwijs. Het moet tijd krijgen, er moet structureel op worden ingezet.

Er is wel consensus over dat het talenbeleid in de schoolcultuur moet worden ingebed en verruimd. Iedereen die in een school werkt (ook het onderhoudspersoneel) heeft ermee te maken.

Regelmatig wordt een lans gebroken voor over het muurtje kijken. Op de eerste plaats gaat dat over de leraar Nederlands die bij zijn collega's algemene of technische vakken een kijkje gaat nemen. Vaak gaat het verder: leraren aso kunnen best eens kennismaken met leerlingen van kso-tso én andersom. Leraren uit de hogere jaren ruilen best eens van plaats met hun collega's uit de lagere jaren. Lerarenopleiders worden voor een tijdje leraar in de middelbare school. Vertrouwd worden met elkaars dagelijkse realiteit, daar gaat het om.

3.5 Het thema Leerkansen voor alle leerlingen

Tijdens een conferentie over een peiling Nederlands komen in de gesprekken vooral doelgroepen met een talige problematiek op de voorgrond. Kansarmoede wordt daarbij telkens als een oorzakelijke, zwaar beïnvloedende of bepalende factor ingebracht.

In de voormiddag brachten de sprekers tijdens de conferentie weinig of niets over Nederlands als tweede taal (NT2). De term viel niet, de gewijzigde klassamenstelling kwam vrijwel niet ter sprake. Dat wordt als een tekort ervaren: men worstelt ermee in de klas. Er is een aanzienlijke instroom van leerlingen met een andere thuistaal die een taalachterstand Nederlands hebben en daardoor zwakkere schoolresultaten behalen. Het is voor de leraar Nederlands een zware opdracht om dat op te halen.

Kan of mag een aso-leerling slagen met een zwaar onvoldoende voor Nederlands? Wat kunnen we doen om vooruitgang te boeken bij derde generatieleerlingen? Kan onderwijs alleen het gebrek aan schoolse context aanpakken? Samenwerking met andere instanties is nodig omdat het vaak om een structureel maatschappelijk gegeven gaat: een lage sociaal-economische situatie, diversiteit die enkel negatief wordt gepercipieerd en te weinig taalgebruikskansen voor Nederlands.

DE AANBEVELINGEN

Op basis van het studiewerk, de reacties op de consultatievragen, de gesprekken met de onderwijspartners, de bijdragen in de conferentiebundel, de presentaties en de debatten tijdens de conferentie, de ingeleverde werkdocumenten en vragenlijsten na de conferentie en werden een aantal aanbevelingen geformuleerd.

Soms is de plaats van de aanbeveling arbitrair: ze is dan op meerdere categorieën van toepassing. Ook bij de toelichting wordt dan niet alles herhaald.

De toelichting is enkel gebaseerd op de verslaggeving van de gesprekken tijdens de conferentiedag en de bijhorende werkdocumenten. Het doel ervan is enige duiding en achtergrond te geven bij de aanbevelingen.

1. EINDTERMEN

AANBEVELINGEN

- » Actualiseer de eindtermen Nederlands en formuleer ze operationeel.
- » Neem de NT2-invalshoek mee bij de herziening van de eindtermen.
- » Voeg vaardigheden om met beeldschermteksten/beeldmateriaal te werken toe.
- » Geef de ontwikkeling van lees- en taalplezier een plek.
- » Besteed aandacht aan taalverzorging en taalregisters.
- » Maak leraren meer vertrouwd met de eindtermen.
- » Expliciteer de taaldoelen in de zaakvakken en stem ze waar mogelijk af op de eindtermen Nederlands.
- » Stem de taaldoelen tussen de zaakvakken op elkaar af.

Toelichting

Vele aanwezigen menen dat de eindtermen Nederlands aan herziening toe zijn omwille van het groeiende aantal leerlingen met een andere thuistaal dan Nederlands, de veralgemening van de doorstroming naar het hoger onderwijs en de vaagheid van de eindtermen. Ook de technologische evoluties leiden tot gewijzigd taalgebruik zoals informele vormen van schrijven en het almaar groeiende belang van kijken: de beeldcultuur is niet meer weg te denken.

De leraren Nederlands komen op voor een specifiek aspect van hun vak: aandacht voor een verzorgde taal. Tegelijk moeten leerlingen leren wanneer ze welk taalregister (bijvoorbeeld sms-taal, standaardtaal) best gebruiken.

De eindtermen zijn wel opgenomen in de leerplannen en in sommige leermiddelen, maar ze zijn geen realiteit voor de gemiddelde leraar. Hij beseft onvoldoende dat ze het minimum vormen dat hij met zijn leerlingen moet bereiken. Ze moeten meer zichtbaar worden.

Moeten de eindtermen Nederlands zoals dat nu voor de vaardigheden het geval is, voor aso-kso-tso dezelfde zijn? De huidige eindtermen zijn voornamelijk zakelijk: functionaliteit primeert. Leesplezier en andere creatieve componenten mogen meer aan bod komen.

Er wordt gevraagd dat de zaakvakleerplannen systematisch en expliciet de taaldoelen en de instrumentele functie van taal in het vak zouden aangeven. Nu liggen de talige eisen in de andere vakken soms hoger dan in Nederlands. Naast afstemming is didactische onderbouwing voor de taaldoelen in andere vakken gewenst.

Ook de sectoren zouden in de beroepscompetentieprofielen de talige vereisten best duidelijk formuleren.

Vanuit de invalshoek leerkansen wordt erop gewezen dat eindtermen wel het doel zijn, maar dat we misschien meer moeten kijken naar de leerwinst. We moeten afstappen van het overdreven (?)cijfermatige en veel meer naar de groei en talenten van de individuele leerling kijken. Waardering van de technische geletterdheid behoort daartoe, maar ze neemt de noodzaak van talige geletterdheid niet weg.

2. LEERPLANNEN

AANBEVELINGEN

- » Expliciteer de taaldoelen en de instrumentele functie van Nederlands in alle leerplannen.
- » Schrijf heldere leerplandoelstellingen en versterk de didactische component in de leerplannen.
- » Neem de NT2-invalshoek mee bij de ontwikkeling van leerplannen.
- » Werk samen aan de leerplannen over de onderwijsverstrekkers heen.
- » Bied ondersteuning bij en door leerlijnontwikkeling.

Toelichting

De verwachtingen van de deelnemers t.a.v. de leerplannen zijn hoog, maar ook divers. Van de ene kant wordt om ruimte voor de leraar en de noden van de klas gevraagd, van de andere kant om duidelijkheid en gebruiksgemak. Het naast elkaar bestaan van meerdere leerplannen wordt in één gespreksgroep uitdrukkelijk als overbodig beschouwd: het is energie die beter voor begeleiding kan worden aangewend.

Men vindt dat de gemiddelde leraar Nederlands naast het lesgeven al overvraagd is, bijvoorbeeld voor wat de vakoverschrijdende eindtermen (leren leren) betreft. Onder andere daarom wordt leerlijnontwikkeling niet tot zijn taak gerekend.

Bezorgdheid om leerkansen leidt tot vragen als: Kunnen leerplannen voor moedertaalsprekers Nederlands en voor NT2-ers dezelfde zijn? Kunnen leerplannen wel dezelfde zijn over de onderwijsvormen heen? Kan een leerplan Nederlands voor humane wetenschappen een eigen inkleuring hebben t.o.v. een leerplan voor de studierichting wiskunde-wetenschappen?

3. LEERMIDDELEN

AANBEVELINGEN

- » Benut als leraar de leermiddelen (met inbegrip van de handleiding) ten volle met de eindtermen en leerplandoelen voor ogen.
- » Geef ook de leerlingen een duidelijk zicht op de relaties met de eindtermen en/of leerplandoelen.
- » Hanteer onderbouwde (taal)criteria bij de keuze van leermiddelen.
- » Maak afspraken over de vakken heen op het vlak van talige opdrachten zoals verslagen, het gebruik van portfolio's ed.

Toelichting

Bijkomende leermiddelen voor Nederlands zoals openleercentra en laptops zijn altijd welkom, wordt gezegd. Maar de klemtoon ligt meer op wat de leraar ermee doet, hoe hij de mogelijkheden van de leermiddelen aanwendt. Leraren worden erop attent gemaakt dat een handboek of een methode niet is bedoeld om er naar hun persoonlijke voorkeur opdrachten uit te pikken. Leraren zouden een handboek te weinig bekijken als een instrument, een leerlijn om bepaalde doelen mee te bereiken, al bieden handleidingen daarvoor voldoende materiaal.

Toch wordt in het bijzonder voor spreekvaardigheid gevraagd naar meer gerichte oefeningen in de leermiddelen die een opbouw vertonen: spreekactiviteiten zijn er wel, maar waar zit de groei?

Leermiddelenontwikkelaars, zo wordt gezegd, staan voor een onmogelijke taak: ze krijgen vaak te laat informatie over nieuwe leerplannen. Uitgeverijen zouden eerst de tijd moeten krijgen om hun leerboeken uit te werken en pas dan zouden de leerplannen in voege mogen gaan.

In de gesprekken over de andere vakken wordt beklemtoond dat functioneel en doordacht gebruik van een handboek onmiskenbare voordelen heeft ten opzichte van de losse blaadjes die de leraar zelf bijeenzoekt. Online-uitwisselingsfora voor studiemateriaal worden nog te weinig op- en ingezet.

Bovendien zijn voor technische en praktijkvakken te weinig handboeken met geschikt (taal) materiaal voorhanden.

4. DIDACTISCHE AANPAK

AANBEVELINGEN

- » Benut leerlijnonwikkeling om de eindtermen Nederlands ten volle te realiseren.
- » Geef meer aandacht aan de hogere verwerkingsniveaus van die eindtermen, nl. structureren en beoordelen. Ondersteun de leerlingen met een op transfer gerichte aanpak van strategieën.
- » Verdeel de beschikbare tijd evenwichtig over alle taalvaardigheden. Zorg voor voldoende oefenkansen zonder onmiddellijke productevaluatie voor luisteren en spreken.
- » Stimuleer het gebruik van de standaardtaal.
- » Zorg voor meer uitwisseling (van expertise) tussen secundair en hoger onderwijs.
- » Bied de vakleraren didactische en inhoudelijke ondersteuning in functie van taalgericht vakonderwijs en de specifieke noden van leerlingen met een andere thuistaal.
- » Werk in alle vakken minder met invulbladen, laat leerlingen meer zelf lezen en schrijven.
- » Besteed aparte zorg aan schrijfonderwijs in alle vakken.
- » Ga in gesprek met de leerlingen en bied ze een transparant doelenkader.
- » Geef de leerlingen verantwoordelijkheid.

Toelichting

Ook bij de bespreking van de didactische aanpak voor Nederlands als vak wordt leerlijnonwikkeling ter sprake gebracht mét een vraag naar voorbeelden van goede praktijk. Deelnemers geven te kennen dat leraren de eindtermen niet in hun volheid realiseren. Zo worden de verwerkingsniveaus teveel beperkt tot het beschrijvende niveau en is van het structurerende en beoordelende niveau te weinig sprake. Juist die niveaus scoren onvoldoende in de peiling.

Dat de verschillende vaardigheden de revue passeren, wijst op een reële nood aan een opbouw. Elke kso- en tso-leerling wordt met spreekvaardigheidseisen geconfronteerd in de geïntegreerde proef (GIP) en toch is er onvoldoende inoefening doorheen de leerjaren. Leerlingen hebben meer echte oefenkansen nodig voor luisteren zonder onmiddellijke beoordeling. Schrijfkaders die bij aanvang structuur bieden en nadien worden afgebouwd, inoefening van taalstrategieën waardoor ook de overgang naar het hoger onderwijs wordt voorbereid ... daar liggen knelpunten.

Een te vermijden valkuil is een concentrische leerlijntonwikkeling op niveau van de taken: de leerlingen ervaren het als steeds dezelfde taak die terugkomt.

Uit het groeiende aantal leerlingen met een andere thuistaal dan Nederlands volgt ook een vraag naar ondersteuning: een passende didactiek dringt zich op.

Deskundigen van andere vakken wijzen op het belang van schrijven. Die vaardigheid werd in de peiling niet getoetst, maar ze komt meermaals ter sprake. Het belang ervan voor het hoger onderwijs, de koppeling met de beroepsgerichte opleidingen en de rol als instructietaal worden als redenen aangehaald. Er wordt uitdrukkelijk om een peiling over schrijven gevraagd.

Portfolio's en verslagen zijn schering en inslag bij de aanbevolen didactiek voor meerdere vakken, maar wie ondersteunt de vakleraar zelf hierbij? erin? Invulblaadjes zijn nefast, maar bij schriftelijke verwoording en zeker bij echte schrijfopdrachten moeten alle leraren dan meer ondersteuning (kunnen) bieden.

Ook op spreken wordt gefocust: wie enkel dialect spreekt wordt 'niet serieus' genomen. Daarover zijn meerdere leraren van andere vakken bezorgd.

Voor alle vaardigheden wordt de geïntegreerde proef in het kso en het tso ervaren als de motor voor een leerlijnopbouw Nederlands in combinatie met de studierichtingsvakken. Alle betrokkenen zien de voordelen ervan zeer scherp in. In het aso zijn er vaak seminars of kunnen leerlingen bijvoorbeeld een verslag schrijven van het labo chemie.

Leerlingen kunnen soms in andere vakken moeilijk beoordeeld worden omdat hun (schriftelijk) taalgebruik te pover is. Ook daarvoor is samenwerking nodig en visie-ontwikkeling over de relatie tussen vakinhoudelijke beoordeling en talige beoordeling. Er wordt gevraagd of de inspectie over de band tussen taal- en vakbeoordeling een eensluidend standpunt heeft.

Alles staat of valt ten slotte met de kwaliteit van de toetsen die vragen naar wat moet beoordeeld worden én die daartoe talig in orde zijn.

Evalueren moet ruimer zijn dan puur beoordelen: vormen van procesevaluatie, peerevaluatie, ... openen de deur naar verbetering en bevorderen de motivatie, meent een grote groep. Het gaat erom de negatieve vicieuze cirkel van het deficit te vervangen door betrokkenheid vanuit de eigen talenten en succesverhalen en het enthousiasme van de leraar.

Respect voor de eigen taal en cultuur van elke leerling is daarbij een absolute voorwaarde om alle leerlingen leerkansen te geven.

De wereld van de leraar stopt te vaak bij de deur van zijn eigen klaslokaal. In het onderwijs is er geen cultuur van bij elkaar binnenlopen, hoewel we elkaar zoveel te bieden hebben. Zo kan een leraar Nederlands in een technisch lokaal de leerlingen laten vertellen waarmee zij bezig zijn. Dat is een spreekoefening waarop de leerlingen een proces- en productevaluatie kunnen krijgen. Een deelnemer drukt het als volgt uit: 'We moeten meer samenwerken, materiaal en expertise delen en zo tijd besparen. Daarom zouden we beter spreken van een leraarsopdracht dan zoals dat nu het geval is van een lesurenopdracht.'

5. LERARENOPLEIDING

AANBEVELINGEN

- » Stimuleer de leraren in opleiding in gesprek te gaan met de leerlingen en reik ze daarvoor technieken aan.
- » Versterk de component Nederlands in elke lerarenopleiding en zeker in de lerarenopleidingen van het volwassenenonderwijs.
- » Bevorder en waardeer diversiteit bij de studenten, maar verlaag de kwaliteitseisen niet

Toelichting

Er wordt gepleit voor meer aandacht voor het Nederlands als de instructietaal in de lerarenopleidingen. De Nederlandse Taalunie biedt met zijn publicatie '13 doelen in een dozijn' de basis voor de taalcompetenties in de Vlaamse lerarenopleidingen. In alle lerarenopleidingen is een vak Nederlands als onderdeel van het curriculum noodzakelijk om taalcompetente leraren op te leiden, om tot een algemeen draagvlak voor talenbeleid te komen en tot meer taalverzorging bij de individuele leraar.

Er heerst bezorgdheid over de instroom in de lerarenopleidingen en de outputfinanciering in het algemeen. In de cvo-lerarenopleidingen stromen vaak toekomstige leraren in met veel technische en praktijkbagage voor hun vak, maar die zwak zijn in taal. De aanpak in deze lerarenopleidingen is meer praktijkgericht – met juist minder oog voor taal. Waar wordt het breekpunt gelegd? Wat is niet goed genoeg inzake taalbeheersing Nederlands voor een beginnende leraar en de principes van taalgericht vakonderwijs? Nu ligt de lat in elk geval te laag.

In universitaire lerarenopleidingen is het andersom: te vaak te veel theorie. In de geïntegreerde lerarenopleidingen loopt de instroom vanuit het tso soms op tot 70%. Daardoor moet veel worden geïnvesteerd om het Nederlands op peil te brengen. 'Onderwijzen over onderwijzen' komt dan wegens tijdsgebrek niet of onvoldoende aan de orde. Taalgericht vakonderwijs moet nochtans in heel het Vlaamse onderwijs worden toegepast.

Bevorder diversiteit, maar leg de lat niet lager, stellen de gesprekspartners. Dat zou juist ondemocratisch zijn en de kansen op tewerkstelling negatief beïnvloeden. Lerarenopleidingen moeten hun studenten wel grondig voorbereiden op alle vormen van 'gelijke kansen', o.a. door ze verplicht stage te laten lopen in een grootstedelijke context, door hun studenten te leren omgaan met de mogelijke discrepantie tussen hun eigen waarden en normen en die van de leerlingen en hun ouders.

De stijging van het aantal leerlingen voor wie Nederlands een tweede taal is maakt dat lerarenopleidingen mee verantwoordelijk zijn voor een open houding tegenover deze leerlingen, een passende didactiek en ondersteuning bij al hun studenten in alle lerarenopleidingen. De vertegenwoordigers van de leerlingen vragen dat leraren in opleiding zouden leren hoe ze feedback kunnen vragen aan de leerlingen.

Aan de lerarenopleidingen wordt ook gevraagd de leraar (in opleiding) meer te ontwikkelen tot cultuurparticipant, tot een pleitbezorger van kunsteducatie.

6. BEGELEIDING EN NAVORMING

AANBEVELINGEN

- » Bevorder vertrouwdeheid met de eindtermen Nederlands als minimumdoelen om zo o.a. een betere inschatting van het niveau van de leerlingen t.o.v. de eindtermen te ondersteunen.
- » Hanteer een bottom up aanpak die vertrekt vanuit de reële context en de deskundigheid van de leraar en het lerarenteam.
- » Stimuleer een genuanceerde kijk op een talige beginsituatieanalyse en de voor- en nadelen van meetinstrumenten.
- » Verspreid meer voorbeelden van goede praktijk (beeldmateriaal) en handige instrumenten voor taalgericht vakonderwijs via digitale weg.
- » Gebruik de geïntegreerde proef in kso en tso als motor doorheen de leerjaren en de vakken voor samenwerking, leerlijnonwikkeling en ondersteuning. Gebruik in aso de mogelijkheden die de onderzoekscompetentie biedt. Taal is in beide een belangrijke component.
- » Ondersteun alle leraren op het vlak van proces- en productevaluatie. Taal is daarin een belangrijke component.
- » Ondersteun de zaakvakleraren in hun gesprek met leraren Nederlands (en wiskunde).

Toelichting

Uit het verloop van de gesprekken blijkt de nauwe band tussen leerplannen, didactische aanpak, lerarenopleiding, begeleiding van instappende leraren en begeleiding en (na) vorming. Deelnemers pleiten daarom voor samenwerking: het zal de implementatie van nieuwe inzichten versterken.

Leerlijnen ontwikkelen per jaar en over de vakken heen (technische vakken vormen tegenwoordig vaak een cluster waardoor leerlijnen complexer worden) behoort tot de kerntaken van de pedagogische begeleiding. Concrete, ondersteunende documenten zijn nodig. Daar wordt aan gewerkt, antwoorden aanwezige leerplanontwikkelaars.

De deskundigen Nederlands moeten zich daarbij bewust zijn van het jargon dat ze

hanteren. Leerplannen moeten geschreven worden vanuit de invalshoek 'voor leraren die allen taalleraren zijn'. Ook tussen de zaakvakken onderling kunnen werkafspraken worden gemaakt over taalgebruik en taaldoelen.

In de praktijk van elke dag blijven leraren Nederlands vragen stellen als: waar begint en eindigt de remediëring? Wanneer is de taalbeheersing Nederlands onvoldoende en zakt de leerling? Waar liggen de grenzen van de differentiatie: wel of geen andere eisen voor leerlingen met een andere thuistaal?

Leerlingen moeten ook hun verantwoordelijkheid opnemen. Binnen de beperkte tijd die ze aan en op de school spenderen is het niet mogelijk méér te bereiken. De leerlingen moeten de kansen die ze aangeboden krijgen, ook zelf grijpen. Hoe kan daaraan worden gewerkt?

7. SCHOOLBELEID

AANBEVELINGEN

- » Zorg voor betrokkenheid bij en een contextgebonden aanpak van het talenbeleid in de school bij de directie én bij de leraren.
- » Geef tijd en ruimte aan de ontwikkeling van een talenbeleid.
- » Verspreid een visie op de instrumentele functie van Nederlands en op taal als wezenlijk communicatiemiddel in alle vakken. Stimuleer taalverzorging.
- » Besteed aandacht aan coachingsvaardigheden bij leraren die collega's ondersteunen, meer bepaald in het kader van een talenbeleid.
- » Stimuleer de talige talenten van leerlingen en ondersteun wat nog kan groeien via welbevinden en betrokkenheid vanuit andere talenten.

Toelichting

Dat talenbeleid in scholen bij vele aanwezigen een sterke betrokkenheid oproept, hoeft niet te verbazen. De verscheidenheid in de suggesties is echter groot: specifieke schoolcontexten en verschil in functies bepalen mee de voorgestelde keuzes.

Een uitgewerkt talenbeleid vraagt onder meer om een schoolbrede aanpak op het vlak van het personeel (aanwervingsbeleid, lessen bijwonen, functioneringsgesprekken, evaluatiebeleid, ...) en om een schoolbrede visie op en eventuele inzet van gebruiksvriendelijke instrumenten. Er zijn meer voorbeelden, werkkaders en concrete tips nodig.

Volgens de aanwezigen is er (enige) bereidheid bij de collega's van andere vakken, maar effectief aandacht geven aan taal is nog niet algemeen verspreid. Er is onzekerheid, men voelt zich niet bevoegd voor taal, hoe dan een taalopdracht geven? Wie het wel doet staat vaak alleen: dat werkt demotiverend en de leerlingen nemen het niet au sérieux. Wat soms gebeurt is collegiale visitatie, maar samenwerken is wat anders. Praktische bezwaren zoals inroostering vormen een belemmering.

Taalbeleid Nederlands kan in principe worden gecoördineerd door eender welke leraar. Misschien wordt het Nederlands dan gemakkelijker gepercipieerd als een communicatie-instrument: beter begrip van een zin of een tekst of een duidelijke formulering leiden tot betere vakresultaten. Misschien wordt het dan minder ervaren als een bijkomende last die leraren enkel lestijd kost. Al blijft de inbreng en expertise van de leraar Nederlands nodig.

Meer dan eens wordt erop gewezen dat het Nederlands van de leraren niet echt voldoet. Zowel het sterk regionale taalgebruik in de leraarskamer en in de klas als enige taalarmoede worden te berde gebracht. Niet alleen de leraren technische en praktijkvakken, maar ook leraren algemene vakken en (technische) lerarenopleiders zijn in dat bedje ziek volgens sommige aanwezigen. Het is niet hun bedoeling om te hoge taaleisen te stellen, wel de nadruk te leggen op optimaal en interactief communiceren in een verzorgde taal.

8. OVERHEIDSBELEID

AANBEVELINGEN

- » Bevestig en versterk de waarde van Nederlands als vak door een aantal randvoorwaarden te voorzien zoals het optrekken van het aantal lessen en kleinere klasgroepen.
- » Stimuleer samenwerking tussen het leerplichtonderwijs en het hoger onderwijs. De vaardigheid schrijven ligt daarbij voor de hand.
- » Stem af met de verwachtingen van de maatschappij en arbeidsmarkt bij het bepalen van leerdoelen.
- » Faciliteer het talenbeleid in de scholen. Werk daarvoor ook samen met andere overheidsinstanties en maatschappelijke actoren.
- » Versterk de taalcompetentie Nederlands in het curriculum van alle lerarenopleidingen.
- » Zorg voor meer duidelijkheid over de relatie tussen gediagnosticeerde leerproblemen en eindtermen, duidelijkheid over compenseren en dispenseren.

Toelichting

Scholen moeten begeleid worden om een talenbeleid systematisch, coherent en schooleigen in te voeren en cyclisch te evalueren aan de hand van objectieve metingen en kwalitatieve bevragingen. Daarvoor wordt door sommigen gevraagd naar één genormeerd instrument voor taalscreening bij instap in de derde graad dat door de overheid gratis ter beschikking wordt gesteld van alle scholen. Anderen vrezen dat het onderwijs de Angelsaksische richting uit gaat: het enige doel is resultaten halen en de arbeidsmarkt bedienen. ‘Levensbreed leren’ gericht op een totale persoonlijkheidsvorming biedt meer kansen op evenwichtigere, gelukkigere mensen - ook op de werkvloer.

Maar net als bij zorgbeleid of inclusief onderwijs trekken scholen die inzetten op ondersteuning, leerlingen met (talige) problemen aan. Zij moeten naar ‘gemengde’ scholen kunnen gaan: het versterkt hun kansen en verhoogt de haalbaarheid voor de leerkrachten. De overheid moet aan die spreading werken.

De uiteenzettingen in de voormiddag van de conferentie gaan niet ver genoeg en vertrekken vanuit een theoretisch kader dat door de werkelijkheid al is achterhaald, menen sommigen. Leerlingen haken volledig af wat Nederlands betreft: ze willen het niet leren. De complexiteit van de klassituaties is zo toegenomen dat scholen die niet meer aankunnen. Veranderingen die de gangbare organisatie en cultuur in de scholen te boven gaan, zijn nodig. Er moeten alternatieve pistes worden gezocht. Als voorbeeld worden de flexibele trajecten genoemd: die impliceren een assessmentcultuur i.p.v. de vigerende evaluatiecultuur. De kijk moet veranderen. Leerlingen kunnen dan een meer individueel bepaald leertraject volgen. Daarvoor is echter heel wat bijkomende omkadering nodig. Ouderbetrokkenheid verhogen is zeker ook een van de werkpunten.

De talennota van minister Smet wordt positief beoordeeld: ze reikt oplossingen aan. Hij pleit voor een waardering van de thuistalen, o.a. door ze meer een plek te geven in het schoolse leven. Nochtans beantwoorden de positieve verwachtingen niet aan de realiteit, vinden deelnemers. De taal van heel wat leerlingen uit gezinnen met een andere thuistaal is elementair, arm taalgebruik. Toch blijft het uitgangspunt overeind: respect en openheid voor thuistalen is belangrijk.

Er wordt ten slotte ook aandacht gevraagd voor de dyslexieproblematiek, en bij verruiming voor het omgaan met leerproblemen. Verscheidene aspecten worden aangehaald, maar er wordt niet echt op ingegaan. Er is te weinig zicht op hoe het hoger onderwijs met leerproblemen omgaat. Er is vraag naar tussentijdse evaluatie van uitgereikte dyslexie-attesten. Soms willen de ouders niet dat leerlingen getest worden en dan kan een school geen compenserende maatregelen voorzien.

Algemeen is meer duidelijkheid nodig over de relatie tussen gediagnosticeerde leerproblemen en eindtermen, duidelijkheid over compenseren en dispenseren. Die duidelijkheid moet zorgen voor een gelijkgerichte aanpak in alle onderwijsniveaus van leerlingen met dergelijke problemen (van lager onderwijs tot hoger onderwijs).

9. ONDERSTEUNING VAN SPECIFIEKE DOELGROEPEN

AANBEVELINGEN

- » Professionaliseer alle betrokkenen op het vlak van NT2.
- » Professionaliseer leraren die in het secundair onderwijs leerlingen voor zich krijgen die onvoldoende technisch kunnen lezen en schrijven.

Toelichting

Er is een aanzienlijke en groeiende instroom van leerlingen met een andere thuistaal die een taalachterstand Nederlands hebben en daardoor zwakkere schoolresultaten behalen. Vaak gaat dat samen met een structureel maatschappelijk gegeven: een lage sociaal-economische situatie, diversiteit die enkel negatief wordt gepercipieerd en te weinig taalgebruikskansen voor Nederlands. Die problematiek heeft een impact op alle vakken: Nederlands is de instructietaal en omgangstaal. Bewustwording en professionalisering van alle leraren is bijgevolg noodzakelijk.

Het principe van taalgericht vakonderwijs – dat in de basiscompetenties van alle lerarenopleidingen werd ingeschreven - biedt hiertoe een stevige kapstok. Het gaat uit van inzicht in de impact van taal als didactisch instrument bij het aanbrengen en verwerken van leerstof. Leerlingen voor wie het Nederlands een tweede (of derde) taal is, hebben specifieke noden. De leraar biedt hen (én de andere leerlingen) allereerst zelf een rijke, verzorgde en algemeen verstaanbare taal. Zijn vakinhoud staat voorop maar hij hanteert bewust didactische technieken die het begrip en de productieve taalverwerving bij de leerlingen stimuleren.

In de B-stroom en in de 2de graad bso kunnen leerlingen instappen op leeftijd. Daar zeker zullen sommige leerlingen nog moeite hebben met technisch lezen en schrijven. Maar ook bij leerlingen in tso-studierichtingen met een duidelijke GOK-populatie - vierdewereldjongeren, jongeren met een andere thuistaal en nieuwkomers - komt het voor. Zonder een specifieke aanpak gaat remediëring voor schrijven en begrijpend lezen bij hen grotendeels aan zijn doel voorbij. Zowel bewustwording van alle leraren als in service training van de betrokken leraren Nederlands is noodzakelijk.

10. INSPECTIE

AANBEVELINGEN

- » Ga bij elke schooldoorlichting uit van eenzelfde geoperationaliseerde visie op talenbeleid. Zorg voor afstemming tussen de inspecteurs.

Toelichting

Zowel bij dit thema als bij het vorige ‘Nederlands als vak’ komt de doorlichting meermaals om de hoek kijken. Uitspraken van individuele inspecteurs worden onder de loep genomen, de werkwijze van de inspectie wordt bekritiseerd. Er is nood aan transparantie en uniformiteit bij de doorlichting op het vlak van taal in andere vakken. Het mag niet afhankelijk zijn van de inspecteur of een school een gunstige of ongunstige beoordeling krijgt.

11. WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

AANBEVELINGEN

- » Stimuleer praktijkgericht onderzoek over Nederlands als vak en als instructietaal op alle fora.
- » Werk voor onderzoek samen met de lerarenopleidingen.

Toelichting

Er is weinig onderzoek naar het Nederlands als vak in Vlaanderen. De hier besproken peiling is een grote uitzondering. Er wordt gepleit voor samenwerking met het hoger onderwijs, meer in het bijzonder met de lerarenopleidingen.

Er wordt met klem gevraagd naar praktijkgericht, didactisch taalontwikkeland onderzoek voor de verschillende vakken. Daarbij moet zorg worden gedragen voor een ruime verspreiding van de resultaten en een aanzet tot implementatie.

SAMENSTELLING

Curriculum

VERANTWOORDELIJK UITGEVER

Ann Verhaegen

Ministerie van Onderwijs en Vorming

Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming

Koning Albert II-laan 15

1210 Brussel

FOTO VOORBLAD

Digital Vision - Thinkstock

VORMGEVING

Tim Van Wesemael

Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming

DEPOTNUMMER

D/2013/3241/016

UITGAVE

2013

